

Utredning Initiativärende: Reducering av antalet folkbibliotek i Bräcke kommun

KSK 2025/701

Delrapport 1, 260430

Bräcke
kommun

Innehåll

Uppdrag och bakgrund	3
Sammanfattning	4
En verksamhet - med tre olika orter som utgångspunkter	4
Samordningsvinster för öppettider och medieutbud	4
Vad betyder verksamhetens uppbyggnad för uppdraget och fortsättningen?	5
Folkbibliotek ÄR samhällsservice.....	5
Bibliotekens lagrum	6
Biblioteksverksamhetens uppbyggnad.....	7
Tre integrerade bibliotek – folkbibliotek och skolbibliotek	7
Statistik, aktiva låntagare, besök och utlåning.....	7
Hur gör man siffrorna begripliga?	9
Ekonomisk översikt.....	9
Beskrivning av folkbibliotekens verksamhet för barn och unga och skolbiblioteksverksamheten	11
Den röda tråden – språkutveckling från 0 till 6 år	12
Skolbibliotekets fasta och flexibla aktiviteter.....	12
Beskrivning av folkbiblioteksverksamheten	13
Allas rätt till bildning och kultur	13
Ett centrum för litteratur, läsning och läsfrämjande	14
Ett centrum för kulturupplevelser och gemenskap	15
Ett centrum för demokrati, utbildning och information.....	15
Betydelsen av att driva projekt.....	17
Avslutande ord och frågeställningar inför en eventuell fortsättning.....	17

Uppdrag och bakgrund

Kommunstyrelsen har fattat beslut om att utreda biblioteksverksamheten i Bräcke kommun, baserat på ett initiativärende som inlämnades av majoriteten till sammanträdet 251119.

Beslutspunkterna lyder:

1. Kommundirektören får i uppdrag att utreda effekterna av att reducera biblioteksverksamheten till ett folkbibliotek, och skolbibliotek som uppfyller skollagens- och bibliotekslagens minimikrav, samt vilka kostnadsreduceringar som kan uppnås med en sådan förändring.
2. Utredningen ska redovisas under kvartal 1, 2026 och inarbetas i budget så snart som möjligt.

I uppdraget finns ingen angiven önskad besparing, och inte heller någon uttalad viljeyttring om vilken ort som skulle få behålla sitt folkbibliotek.

Denna första delrapport innehåller en beskrivning av hur biblioteksverksamheten är uppbyggd idag. En ekonomisk översikt, de faktiska lagrummen med kommentarer, och några framtidsspaningar, slutsatser och ingångar inför en eventuell större utredning. Upplägget följer i stort den av kommunfullmäktige beslutade biblioteksplanen, KF 2024/232.

Under kommunstyrelsens sammanträde 260324 presenterades delrapportens innehåll övergripande i muntlig form, och ledamöterna fick tillfälle att ställa frågor. Svaren har inarbetats i den färdiga delrapporten.

Ansvarig för arbetet är kulturchefen, som tillsammans med berörd personal arbetat med innehållet sedan initiativärendet antogs.

Sammanfattning

En verksamhet - med tre olika orter som utgångspunkter

Det viktigaste att ta med sig från denna beskrivning är att biblioteksverksamheten i Bräcke kommun är integrerad på fler sätt än i den traditionella betydelsen, dvs att folkbiblioteks- och skolbiblioteksverksamhet bedrivs i samma lokaler och med samma resurser. De tre biblioteken är sedan början av 1980-talet en arbetsgrupp, med en chef och en budget. Besökare, lärare och barn/elever går till "sitt" bibliotek, men servicen är ett resultat av hela gruppens arbete. Några exempel på övergripande arbetsuppgifter:

- Biblioteksdatasystemet med viss katalogisering
- Officiell statistikinlämning för folkbibliotek och skolbibliotek
- Databaser och e-tjänster
- Internkontroller
- Författarbesök till skolan
- Hemsidan
- Omvärldsbevakning, kontakter med regional biblioteksutveckling osv
- Annonsering

Alla i gruppen har självständigt ansvar för att en eller flera övergripande arbetsuppgifter samordnas, genomförs och utvärderas för alla tre biblioteken. Samtliga exempel i ovanstående punktlista måste hanteras även om verksamheten och/eller personalstyrkan skulle krympa.

Därutöver fördelas ansvar för arbetsuppgifter som utskick till nyfödda, deltagande i fortbildning, lektionsplanering, utställningar med mera, där en person genomför, planerar och/eller förmedlar det viktigaste till gruppen. Även kommunhusets reception utför arbetsuppgifter som är kopplade till biblioteket och vice versa. Varje bibliotek jobbar självständigt på sin ort, men delarna fungerar inte utan helheten.

Samordningsvinster för öppettider och medieutbud

Skolbibliotekets goda tillgänglighet under skolveckan bygger på samordningen med folkbiblioteket. Dagens generösa medieutbud beror på två saker, att skolbiblioteket och folkbiblioteket båda har barn och unga som målgrupp och en gång i tiden lade samman sitt bestånd, och att alla medier kan lånas fritt mellan de tre biblioteken. De mest eftertraktade titlarna köps in på varje bibliotek, men en stor del av beståndet finns bara på en ort och flyttas när det efterfrågas. Detta gäller särskilt klassuppsättningar.

Det går alltså inte att stänga två folkbibliotek och tro att verksamheten i det som blir kvar, dvs ett folkbibliotek och tre skolbibliotek, ska kunna jobba på samma sätt som idag, eller hålla samma kvalitet för någon. I alla fall inte om man förväntar sig att det ska resultera i någon form av besparing.

Datum: 2026-04-30

Dnr: KSK 2025/701

Vad betyder verksamhetens uppbyggnad för uppdraget och fortsättningen?

En utredning som försöker beskriva alla tre olika möjligheter enligt uppdraget, dvs behålla ett folkbibliotek i Bräcke, i Gällö eller i Kälarne, skulle bli oerhört omfattande. Konsekvenserna blir både praktiskt, personellt och ekonomiskt helt olika beroende på vilket av biblioteken man väljer att stänga. Om man bara tittar snabbt på lokaler och kostnader:

- I Gällö inreds just nu ett nytt integrerat bibliotek, som kommer att blockhyras av skol- och barnomsorgsavdelningen. Lokalen är inte anpassad för att kunna delas av och därmed möjliggöra annan användning, jämte den skolbiblioteksverksamhet som ska vara kvar.
- I Kälarne råder samma förutsättningar, lokalen är inte konstruerad så att det går att utnyttja tomrummet som folkbibliotekshyllorna lämnar till något annat. Lokalkostnaden för både Gällö och Kälarne landar fortsatt inom avdelningen eller inom koncernen.
- I Bräcke finns en samordning med receptionen, och lokalerna hyrs av en extern part. Det är endast där som det går att åstadkomma reella besparingar för avdelningen och för koncernen, genom att lämna loakalen. Men, i den pågående skolutredningen finns inga lokaler över till skolbibliotek inom överskådlig framtid.

Folkbibliotek ÄR samhällsservice

För att i detalj utreda ”effekterna av att reducera biblioteksverksamheten till ett folkbibliotek” krävs det en tydligare inriktning, men också en omfattande analys av eventuella förändringars möjliga effekter. Om man utreder verksamhet som skola eller äldreomsorg, så kan man kanske göra det utan att ta hänsyn till konsekvenserna för det omkringliggande samhället. Men folkbibliotekets hela existensberättigande är summan av den samhällsservice det erbjuder. En fördjupad utredning måste ta hänsyn till hur föreslagna förändringar påverkar kommunens medborgare och biblioteksanvändare, annars är beslutsunderlaget otillräckligt.

Slutsatsen för alla varianter av utredningar kommer dock att bli densamma, oavsett vilka folkbibliotek man väljer att lägga ner, så detta är kärnan:

Lägger man ner två folkbibliotek kommer också den kvarvarande verksamheten förändras i grunden, och hålla en betydligt lägre servicenivå. Oavsett hur man gör. På alla orter, för alla våra barn, elever, lärare, vuxna medborgare och besökare.

Bibliotekens lagrum

Bibliotekslagen (SFS 2013:801) slår fast att varje kommun ska ha folkbibliotek. De ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. Det är alltså inte antalet fysiska bibliotek som fastställs, utan att biblioteksverksamhet ska bedrivas så att den är tillgänglig för alla.

"Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla."

Folkbiblioteken ska också verka för att digital information görs tillgänglig för alla, och att kunskapen ökas om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i samhället och kulturlivet.

Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning. Folkbiblioteken ska prioritera personer med funktionsnedsättning, personer med annat modersmål än svenska och nationella minoriteter.

Skollagen (SFS 2010:800, 2 kap § 24 a-d) slår fast att eleverna i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan (...) ska ha tillgång till skolbibliotek på den egna skolenheten, samt anta en skolbiblioteksplan.

Med skolbibliotek avses *"en samlad, gemensam och ordnad verksamhet med ett allsidigt och målgruppsanpassat utbud av analoga och digitala medier som ställs till lärarnas och elevernas förfogande för att användas som en resurs i undervisningen."* *"Skolbiblioteken ska vara bemannade i sådan utsträckning att ändamålen med skolbibliotek uppnås."*

Folkbibliotekets arbete med barn och unga sker till stor del i förskolan och grundskolan, så att alla barn i kommunen har god tillgång till bibliotekets resurser, oavsett var de bor. Verksamheterna beskrivs därför tillsammans i den liggande biblioteksplanen (KF §139, 2024), trots att de formellt sett är två olika uppdrag. Det nya lagkravet på skolbiblioteksplan bedöms redan vara uppfyllt, men skolbiblioteksverksamheten kommer att beskrivas mer ingående vid nästa planerade revidering 2028.

Skollagen (SFS 2010:800, 6 kap § 4). Tilläggen om skolsäkerhet anger att man behöver vidta åtgärder *"för att obehöriga personer inte ska ges tillträde till enheten under tid när verksamheten pågår."* Tillägget tillkom under 2025, men Skolinspektionen har ännu inte publicerat något beslut eller yttrande som ger indikationer på hur de tolkar den nya lagen.

Datum: 2026-04-30

Dnr: KSK 2025/701

Däremot finns [förslag hos SKR](#) hur man ska hantera integrerade bibliotek, och ett grundantagande är att åtgärderna i sig inte får försämra tillgängligheten till vare sig skolbibliotek och folkbibliotek. Som princip ska folkbibliotekets besökare betraktas som behöriga besökare, och det är upp till huvudmannen att lösa frågan praktiskt. För Bräcke kommun bedöms det inte vara nödvändigt med förändringar i biblioteksstrukturen utifrån de nya lagtexterna.

Biblioteksverksamhetens uppbyggnad

Tre integrerade bibliotek – folkbibliotek och skolbibliotek

I biblioteken arbetar under 2026 sex personer på 4,2 heltidstjänster. Projektfinansierade anställningar tillkommer i varierande grad. Kommunhusets reception i Bräcke kompletterar bibliotekets arbetslag med en heltidstjänst, vilket möjliggör längre och sammanhängande öppettider på biblioteket i Bräcke, och en större flexibilitet vid verksamhet utanför bibliotekslokalerna.

Biblioteket i Kälarne betjänar ca 20 % av kommunens befolkning. Biblioteket har öppet 12 timmar per vecka för allmänheten under 2026, fördelat på tre dagar, varav en med kvällsöppet. I grunden har biblioteket en heltid för en bibliotekarie, som just nu delas på två personer. Skolorrådet har cirka 90 elever i åk F-9 och 35 barn i förskoleverksamhet.

Biblioteket i Gällö betjänar ca 45 % av kommunens befolkning. Biblioteket har öppet 12 timmar per vecka för allmänheten under 2026, just nu i tillfälliga lokaler på grund av skolbygget, fördelat på två vardagar med kvällsöppet. När folk- och skolbiblioteken flyttar ihop i de nya lokalerna planeras öppettiderna återgå till de tidigare ca 20 timmarna fördelat på fyra dagar, varav två med kvällsöppet. Biblioteket har 1,6 heltidstjänst fördelat på två personer, en bibliotekarie och en biblioteksassistent. Skolorrådet har cirka 290 elever i åk F-9 och 80 barn i förskoleverksamhet.

Biblioteket i Bräcke betjänar ca 35 % av kommunens befolkning. Biblioteket har öppet 29 timmar per vecka för allmänheten under 2026, fördelat på fem dagar, varav en med kvällsöppet. Biblioteket har 1,6 heltidstjänst fördelat på två personer, en bibliotekarie och en biblioteksassistent. Skolorrådet har cirka 260 elever i åk F-9 och 90 barn i förskoleverksamhet.

Statistik, aktiva låntagare, besök och utlåning

Snabba siffror visar aldrig hela sanningen, det finns alltid faktorer som påverkar hur de ska tolkas. I en liten kommun med små tätorter kan enskilda individer och deras val ge stora utslag. Statistiken för de senaste åren är missvisande av flera skäl.

Datum: 2026-04-30

Dnr: KSK 2025/701

Pandemin påverkade besökarantal och antal utlån negativt under 2020 och 2021. Evakueringen i Gällö ledde till ökad utlåning före stängningen 2024. När folk- och skolbibliotek sedan skildes åt och öppnade på varsin adress efter knappt fyra månader under våren 2025, så minskade antalet vuxna besökare och låntagare, och därmed också utlåningen. Skolbiblioteket i Gällö syns inte alls i besöksstatistiken just nu, eftersom själva räknaren sitter på folkbiblioteket. En påverkan som förhoppningsvis kommer att försvinna när biblioteken flyttar ihop igen, men som är kännbar idag.

Hundra utlånade böcker kan vara en person som lånar hundra böcker eller tio personer som lånar tio böcker var. En del lånar böcker och syns i utlåningssiffrorna. En del använder de publika datorerna, en del tittar på utställningar eller efterfrågar information om busstider och syns bara i besöksstatistiken. Det är ett ganska stort antal individer i den gruppen, mer om det längre fram.

Ett normalår har biblioteken tillsammans cirka 1 800 aktiva låntagare, dvs besökare som blipper sitt lånekort minst en gång under det senast föregående året. Därutöver finns det kända felkällor i systemets statistikprofiler, i form av bland annat e-bokslåntagare, och institutionskort som ingår i totalen men inte räknas som barn eller vuxen, och så vidare.

Aktiva låntagare, helår 2025

Kälarne: ca 480 aktiva låntagare, varav 320 är vuxna och 160 är barn.

Gällö: ca 450 aktiva låntagare, varav 140 är vuxna och 300 är barn. (avvikande pga evakuering)

Bräcke: ca 720 aktiva låntagare, varav 380 är vuxna och 340 är barn.

Totalt: ca 1 650 aktiva låntagare, varav 840 är vuxna och 800 är barn.

Antal utlån, genomsnitt 2023–2025

Kälarne: 9 800 utlån

Gällö: 13 000 utlån (avvikande pga evakuering)

Bräcke: 14 000 utlån

Totalt: 36 000 utlån.

Antal besökare, genomsnitt 2021–2025

Ca 43 000 besök/år

Sammantaget över tid har biblioteket i Bräcke flest besökare och flest aktiva låntagare, vilket är rimligt utifrån bibliotekets placering, antalet öppettimmar och ortens storlek. Gällö brukar ha flest utlån i absoluta tal, medan Kälarne med marginal har flest utlån sett till antal invånare i kommundelen.

Datum: 2026-04-30

Dnr: KSK 2025/701

Hur gör man siffrorna begripliga?

De som var aktiva låntagare under 2025 skulle fylla teatersalongen på Bräcke Folkets hus drygt åtta gånger om. Vuxna aktiva låntagare fyra gånger, barn fyra gånger.

Att packa de 36 000 böcker som lånas ut årligen skulle lågt räknat kräva 1 800 banankartonger och fylla 1,5 fraktcontainer. Total vikt omkring 15 ton, dvs motsvarande 30 ganska välväxta älgar. Eller ungefär tio Volvo V70 inklusive extrautrustning.

Varje lån innebär ett blipp vid utlån, ett vid återlämning, boken ställs på en återlämningsvagn och sedan tillbaka på hyllan, det är 144 000 handgrepp. Oräknat hantering vid beställning, inköp och leverans, eventuell inlåning från annat bibliotek och så vidare.

De årliga 43 000 besöken motsvarar nästan 200 teatersalonger, eller 2,5 gånger Globen.

Om varje besök antas vara omkring 15 minuter tillbringade våra besökare sammanlagt drygt 10 000 timmar i biblioteket under 2025.

Ekonomisk översikt

Verksamhetens totalkostnader

Totalt ca 5,2 mkr/år i budget

Utfall egna medel 2021–2025: ca 4,8 mkr/år

Fördelning mellan olika typer av kostnader, grov beräkning:

Personalkostnader ca 50 %

Lokalkostnader ca 35 %

Medier och övriga omkostnader ca 15 %

Det totala utfallet och fördelningen varierar från år till år, beroende på till exempel projektmedel som påverkar både personal och medier. Över tid är dock utfallet på egna medel ganska stabilt.

Skolbygget i Gällö ger betydligt lägre hyror för biblioteket just nu, men beräknas öka när det nya biblioteket står klart.

Lönekostnader totalt: ca 2,5 mkr/år i budget

Lönekostnaderna anges endast totalt och enligt schablon, där en heltidstjänst inklusive sociala avgifter kostar cirka 600 000 kronor, enligt det genomsnittliga löneläget i gruppen 2025. Chef ej inräknat, inte heller receptionen som delar och möjliggör en del av arbetet på biblioteket i Bräcke.

Datum: 2026-04-30

Dnr: KSK 2025/701

Hyreskostnader totalt: ca 1,8 mkr/år i budget

Kälarne, intern hyra: ca 180 tkr/år

Gällö (2024), intern hyra: ca 440 tkr/år

Bräcke, extern hyra: ca 1,2 mkr/år

Observera: jämförelsen haltar om man bara tittar på absoluta tal. När internhyra konstrueras i kommunen så ingår flera olika kostnadsposter som i flera led fördelas mellan alla de verksamheter som ligger inom samma objekt. Lokalvård, elförbrukning, fastighetsservice, sophantering med mera nycklas ut enligt olika principer på alla de verksamheter som rymms inom till exempel "Kälarne skola". Verksamheterna betalar sedan själva för inventarier och en del förbrukningsmaterial. Det finns en gränsdragningslista mellan fastighetsägaren och verksamheten som diskuteras och utvecklas fortlöpande, men ibland landar även fasta installationer direkt på verksamheten, dvs utöver internhyran.

I Bräcke, med en extern hyresvärd, ser det lite annorlunda ut. Här ingår till exempel alla armaturer med tillhörande lampor, i tak, på väggar och på hyllor, och en del inventarier. Diskussioner pågår med hyresvärden om möjligheten att dra ner på städningen av själva biblioteksrummet för att sänka totalkostnaden.

Hyror måste också kopplas till lokalernas storlek och skick. I Bräcke bibliotek, det enda bibliotek hittills som ritats och byggts direkt för verksamheten, är biblioteksrummet cirka 560 m², med tillhörande magasin på cirka 60 m². Det ger en kvadratmeterhyra på cirka 2 000 kr/år. Att jämföra med Kälarne bibliotek som nyttjar cirka 280 m², alltså är hälften så stort och betydligt äldre, som landar på cirka 642 kr/år i kvadratmeterhyra.

Det finns definitivt en ekonomisk skillnad mellan intern och extern hyra, men ser man till yta och standard blir skillnaden mindre. Detta är bara en överblick av bakomliggande faktorer som har betydelse för hur man ska tolka siffrorna, ingen värdering av hur lokalerna fungerar, eller vad respektive hyresvärd erbjuder.

Mediebudget totalt: ca 575 tkr/år

Utfall egna medel 2025: ca 410 tkr

Mediebudgeten har varit oförändrad sedan minst 25 år. Dels har fysiska böcker generellt blivit lite billigare, dels har statliga bidrag gjort att en ganska stor del av inköpen kunnat hanteras inom ramen för olika projekt, i stället för med egna medel. Det bedöms fortsätta så även under 2026 och framåt. Det finns ett statligt stöd om ca 50 tkr (Kulturrådets inköpsstöd) som försvinner direkt om mediebudgeten minskar, vilket har gjort att hyvling inte bedömts rimligt. Med anledning av EU:s tillgänglighetsdirektiv kommer mediebudgeten troligen att påverkas av ökade kostnader per e-lån.

Övriga tjänster och kostnader: ca 400 tkr/år

Digitala resurser och IT-system: ca 275 tkr/år i budget

På hemsidan kan användarna söka efter medier, reservera och låna om, i en katalog som drivs i ett delat avtal med Ragunda kommun. Från hemsidan kan man också låna ljudböcker, e-

böcker och film, och logga in på ett antal databaser. Utfallet var ca 225 tkr under 2025, snart väntar dock ett systembyte med installationskostnad och ökade årliga kostnader. Totalt bedöms kostnaderna vara kvar på samma nivå eller öka, även om verksamheten krymper.

Rullande biblioteksservice: ca 50 tkr/år i budget

Med hjälp av Östersunds kommuns biblioteksbuss erbjuds ytterligare biblioteksservice för boende i kommunens västra delar. Bussen besöker respektive stopp (Pilgrimstad, Våle, Flatnor, Höviken, och Norrböle, hösten 2024) ungefär en gång i månaden under höst, vinter och vår. Vid varje enskilt stopp, ca 50/år, har bussen i genomsnitt 4 besökare och 25 utlån. (Totalt 211 unika användare och knappt 1 300 utlån).

Bybibliotek och särskilda utlåningsställen

Rissnaortens hembygdsförening erbjuder bybibliotek med registrerade lån på samlingslokalen Zenit, med några timmars öppethållande per vecka. Kommunen bistår med böcker genom biblioteket i Gällö, och ger ett bidrag till milersättning (6 500 kronor per år). Särskilda utlåningsställen är till exempel väntrum på barnavårdscentraler och kommunens särskilda boenden, där böcker finns tillgängliga för tillfälliga lån som inte registreras. De medför inga kostnader utöver arbetstid.

Beskrivning av folkbibliotekens verksamhet för barn och unga och skolbiblioteksverksamheten

Skolbiblioteket är enligt Skolverket en pedagogisk resurs som stödjer skolan i dess uppdrag, framför allt vad gäller att hjälpa elever att utveckla sin läs- och skrivförmåga, och att hjälpa elever att förbättra sin förmåga att hantera och värdera olika sorters information i tryckta och digitala medier (sk MIK, medie- och informationskunnighet).

Pendeln svänger hit och dit i den allmänna debatten vad gäller användande av skärm i förskola och skola. I Bräcke kommun håller biblioteken hårt i värdet av att träna läsning med pappersböcker, och uppmuntrar föräldrar och pedagoger i skola och förskola till högläsning och tillsammansläsning. Allt arbete från nyfödd till förskoleålder ligger definitionsmässigt inom folkbibliotekets ansvarsområde, från och med förskoleklass tillhör barnen skolbiblioteket.

Att skolbarnen får ta del av kompletta folkbibliotek under skoltid behöver värderas i perspektivet att många åker skolskjuts, och skulle få svårt att besöka biblioteket själva på fritiden. Bräcke kommun har en föga hedrande placering i bottenkiktet av den

barnfattighedsrapport som Rädda barnen publicerar årligen, så värdet av att ha tillgång till litteratur och kultur under skoldagen är stort.

Den röda tråden – språkutveckling från 0 till 6 år

Tidig språkstimulans är av största vikt för att barn ska bli goda läsare och med tiden klara sin skolgång, därför genomförs aktiviteter redan från födseln. Bräcke kommuns officiella gåva som skickas till nyfödda invånare är en bok som väljs ut och bekostas av biblioteket. Alla nyblivna familjer med barn i sexmånadersåldern erbjuds ett hembesök från biblioteket för samtal om hur man som vuxen på bästa sätt stärker barnens språkutveckling, med vardagsprat och tillsammansläsning.

Förskolorna besöker biblioteket, erbjuds depositioner, kapprumsväskor och besök av teatrar med mera. Fortbildning erbjuds återkommande, gärna gemensam för personalgrupperna. De äldsta barnen på förskolan deltar i aktiviteten Bokmästartoppen där avdelningarna får tio nytgivna böcker att läsa tillsammans och sedan får varje barn rösta på sina favoriter och kora årets vinnande bok. När barnet når förskoleklass får det sitt eget lånekort och genomgår introduktion i sitt skolbibliotek.

I Bräcke kommun får vårdnadshavaren en särskild fråga under hälsosamtalet som genomförs av elevhälsan när barnet går i förskoleklass: läser du med ditt barn? Det blir en påminnelse om vikten av tillsammansläsning även när barnet börjar lära sig läsa själv. Vårdnadshavaren får information om språkutveckling i sexårsåldern och barnet får välja en egen bok att ta med sig hem.

Skolbibliotekets fasta och flexibla aktiviteter

Alla klasser från förskoleklass till mellanstadiet har fasta tider i sitt bibliotek, där de i mindre grupper lånar till både skoltid och fritid. På högstadiet har inte alla klasser fasta bokade tider, men kommer i grupper med mer ojämna mellanrum för till exempel särskilda lässatsningar, och på eget initiativ under sina raster.

Med stöd av Skapande skola (Kulturrådsbidrag för professionell kulturverksamhet i grundskolan, hanteras av kulturchef) genomförs en läsfrämjande kulturaktivitet i årskurs 2. Skolbiblioteket erbjuder bokprat i åk 3, och bokar och genomför författarbesök i åk 4 och 8 varje år. I årskurs 5 genomförs lektioner i källkritik.

Därutöver erbjuder skolbiblioteket temaväskor och depositioner på olika teman på efterfrågan, fortbildningar för skolans personal, tipsar om nytgivning, köper in material på efterfrågan och genomför egna lässatsningar, aktiviteter under loven med mera.

Många stora och små aktiviteter planeras direkt av lärare och bibliotekspersonal, som särskilda satsningar på läsa-skriva och informationskunskap. En nyckel i arbetet är att lärarna har tillgång till sin bibliotekspersonal i stort sett hela arbetsveckan, det gör trösklarna för samverkan låga.

Beskrivning av folkbiblioteksverksamheten

Folkbiblioteksverksamhet intar en särställning i samhället och är en omistlig del i en hållbar samhällsutveckling. Det är en av de institutioner som medborgarna har allra högst förtroende för. Biblioteket är ett offentligt rum som alla kan besöka och använda kostnadsfritt utan krav på mål eller motprestation. Det är världens största delningsekonomi, och värdet av att kunna erbjuda personlig service och kontakt fortsätter att öka.

Demokratibegreppet går som en röd tråd genom alla aspekter av verksamheten, eftersom läsförståelse och informationskompetens är en förutsättning för ett aktivt medborgarskap och deltagande i samhället. Den digitala delaktigheten är särskilt omnämnd i lagen.

Allas rätt till bildning och kultur

Bibliotekslagen trycker på begreppet ”alla”, och pekar samtidigt ut att biblioteken ska prioritera barn och unga, människor med funktionsnedsättningar, människor med annat modersmål än svenska och människor som tillhör andra minoriteter. Alla ska ges likvärdiga möjligheter att delta i samhället. Viktiga samarbetsparter är förskola, grundskola, familjecentraler, kommunens integrationsservice, studieförbunden, LSS-verksamheten och våra särskilda boenden.

Det är bibliotekspersonalen som gemensamt avgör vilket material som tillhandahålls genom inköp, fjärrlån och strömmande tjänster. Utbudet ska präglas av kvalitet och allsidighet, med användarnas behov i fokus, och hänsyn måste tas till att olika lagar som påverkar urvalsprinciper och andra ställningstaganden kan stå i konflikt med varandra.

Biblioteksverksamheten vilar på bibliotekslagens skrivningar om fri åsiktsbildning, och ska vara fria från partipolitiska, religiösa och ideologiska hänsyn. Folkbiblioteket har inget bevarandeupdrag.

Våra integrerade folk- och skolbibliotek ska enligt lag vara självklara centrum för;

- Litteratur, läsning och läsfrämjande

- Kulturopplevelser och gemenskap
- Demokrati, utbildning och information

Ett centrum för litteratur, läsning och läsfrämjande

Biblioteksverksamheten ska inspirera användare i alla åldrar till läsning av litteratur på olika språk från hela världen. Böcker ska erbjudas i tryckt form, som ljudböcker, e-böcker och som talböcker, taktila böcker, lättläst, punktskrift och stor stil, dvs i alla förekommande medieformat för olika nivåer av läsförmåga. Alla kommunens större språkgrupper ska finnas representerade i det egna mediebeståndet.

För att kunna tillgodose alla låntagares behov är det nödvändigt med olika former av fjärrlån, och biblioteket nyttjar resurserna hos bland andra: MTM, Myndigheten för tillgängliga medier, MLC, Mångspråkiga Lånecentralen, den regionala biblioteksverksamheten, och andra folkbibliotek inom och utom länet. Viktigt är också det långvariga samarbetet med Ragunda kommuns biblioteksverksamhet, som utöver gemensamt avtal för biblioteksdatasystemet inbegriper kollegialt lärande och delande av kompetens. Inför kommande systembyte planeras för upphandling i treparts-samverkan med Ånge kommun.

Observera: en del av de tjänster biblioteken erbjuder är avsedda direkt för skolbibliotek eller för folkbibliotek. Idag, med helt integrerad verksamhet, är allt tillgängligt för alla. En fördjupad utredning måste gå igenom vilka tjänster som försvinner om två bibliotek endast kommer kunna kalla sig skolbibliotek.

Utmaningar och myten om pappersbokens död

Att locka och tillgodose behoven hos ”alla” är en ständig utmaning när utrymme, budget och arbetstid är ändliga resurser. Genom aktiv och gemensam medieplanering, inköp på efterfrågan och vass gallring, hålls mediebeståndet aktuellt och angeläget. Läsfrämjande aktiviteter prioriteras, särskilt för barn och unga, men också för att uppmuntra vuxnas tillsammansläsning, och läsning på de olika språk som finns representerade i kommunen, däribland de nationella minoritetsspråken.

Biblioteken har en hög servicenivå, anpassad för de lokala besökarna med ett gott utbud av medier, utlån via ombud och generösa öppettider. Biblioteksverksamheten uppfyller sitt lagstadgade uppdrag väl, och det skulle vara svårt att göra det med ett enda folkbibliotek, även om man kompletterar genom att utveckla någon annan verksamhetsform.

Under mer än tjugo år har e-böcker och ljudböcker utropats till fenomen som ska göra biblioteken med alla sina pappersböcker överflödiga. I verkligheten går utvecklingen långsamt och andelen digitala lån är fortfarande liten, ca 8 % av mediebudgeten 2025.

Under pandemin skedde ett litet uppsving, några fler prövade digitala lån. Samtidigt blev folkbiblioteket en oas för de äldre medborgare som såg alla sina aktiviteter ställas in på grund av smittorisken. Med alla säkerhetsåtgärder vidtagna, och ibland även besök utanför ordinarie öppettider, kunde besökarna tryggt gå runt bland hyllorna och ta del av bibliotekets alla resurser för att bryta sin isolering och fylla tiden med mening. Behovet av pappersböcker och fysiska bibliotek kvarstår.

”Jag skulle inte överleva om jag inte fick komma hit till biblioteket och hitta nya böcker att läsa.”

Sagt av medborgare under ett besök strax före julhelgen 2020. Medborgaren gick länge och valde böcker, som om det vore en stor godisbutik. Bräcke var en av de få svenska kommuner som höll biblioteken öppna enligt plan genom hela pandemin. Det är verkligen något att vara stolt över.

Ett centrum för kulturupplevelser och gemenskap

Biblioteksverksamheten ska vara öppen och välkomnande, och erbjuda kulturupplevelser i form av utställningar med konst och konsthantverk, författarbesök, föreläsningar, och olika typer av evenemang. Biblioteken är en plats där kulturutövare får möjlighet att visa upp sin verksamhet, fysiskt och digitalt, professionella utövare såväl som skolelever och amatörer.

Biblioteken är lyhörda för användarnas önskemål om aktiviteter, och erbjuder i möjligaste mån plats för olika typer av evenemang som samlar människor i gemenskap. Viktiga samarbetsparter är bland andra studieförbunden, de regionala kulturverksamheterna och kommunens kulturskola.

Utmaningar, frågor och lokaler för en ny tid

Kraven på biblioteksrummet förändras, men förväntan på tillgänglighet består. De fysiska utrymmena utvecklas för att möta nya behov, med plats för exponering av utställningar och medier, och mer flexibel möblering där människor kan mötas i mindre och större grupper. Självklart finns det med i planeringen för det nya biblioteket i Gällö, men även Kälarne och Bräcke har över tid utvecklat sina lokaler. På de orter där endast skolbibliotek blir kvar kommer allmänheten förlora tillgången till biblioteksrummet som samlingsplats för föreläsningar, utställningar, författarbesök med mera.

Ett centrum för demokrati, utbildning och information

Biblioteksverksamheten ska vara ett stöd och en resurs för människors livslånga lärande. Vi erbjuder ett brett urval av aktuell facklitteratur och dagstidningar. Fri internet-uppkoppling är

en självklarhet, och med databaser av typen Arkiv Digital och PressReader får användare i alla åldrar tillgång till nationella och internationella resurser.

Biblioteken erbjuder så långt det är möjligt studieplatser för vuxenstuderande, studiecirklar, och bistår distansstuderande med information om kurslitteratur, även om det sistnämnda formellt faller utanför folkbibliotekets ansvar. Inte minst stöttar biblioteket kommunens personal som vidareutbildar sig. Det är bra för hela samhället, särskilt i en liten kommun med låg utbildningsnivå.

Biblioteken tillhandahåller protokoll och kallelser för kommunens beslutande organ och erbjuder möjligheter för kommunala verksamheter som vill nå allmänheten med information. Det kan handla om att i samverkan med energi- och klimatrådgivningen erbjuda utlån av IR-mätare eller upplåta plats för utställningar med aktuell samhällsinformation för boende och besökare. Sedan 2025 är biblioteken utpekade som tillfälliga informationsplatser vid kris, där man även om internet eller el är utslaget ska kunna få information från kommunen.

Utmaningar, frågor och det kompensatoriska uppdraget

Uppdraget att stärka den digitala delaktigheten i samhället kräver att vi själva håller en hög digital kompetens. Kontinuerlig fortbildning och samarbeten med andra kommuner är viktiga för att upprätthålla den, och därtill hålla nere kostnaderna för våra IT-miljöer. Det gäller både interna system och tjänster för användarna.

Tillgång till internet, skrivare och kopiatorer, både via stationära datorer och trådlösa nätverk, är viktigt. Biblioteket ser många medborgare som saknar internet, dator, och mobilsurf, och många är som ovana med det digitala livet.

Myndigheter och banker har stängt sina fysiska kontor utan att ta hänsyn till om deras användare kan hantera digitala kanaler. Att täcka upp för andra aktörer är en arbetsuppgift som tar mer och mer tid i anspråk av folkbiblioteken. Enskilda tillfällen kan ta allt mellan några minuter och en timme. Hjälp med deklaration, tidbokning på myndigheter, krångel med inlogg, knappa rätt i ett samtal till kundtjänst, starta om mobilen, utskrifter till IFO med mera.

Självklart ställer biblioteksverksamheten och receptionen upp för den som behöver stöd, men det är viktigt att vara medveten om det stora samhällsansvar, med både kostnader och etiska spörsmål, som gradvis har skjutits över på folkbiblioteken. Det är "det kompensatoriska uppdraget". Med kommunens socioekonomiska nivå är folkbiblioteket inte en bonus eller en lyx, utan något som krävs för att människor ska klara sina vardagsliv.

För många medborgare är det kompensatoriska uppdraget en ickefråga. Men de som behöver biblioteket, behöver biblioteket väldigt mycket.

Betydelsen av att driva projekt

Att delta i och driva olika projekt ger biblioteksverksamheten möjlighet att fokusera på olika användargrupper i olika perioder. Projektmedel används strategiskt för att långsiktigt stärka alla de samverkansytor som lagen kräver, och för att lyfta de kommunala verksamheter som dagligen träffar bibliotekets prioriterade grupper.

Det tar tid, men det är värdefullt att kunna testa nya arbetsformer utan att behöva kompromissa med det som redan görs, och utnyttjandet av bibliotekens resurser ökar som ett direkt resultat. Många aktiviteter går från projekt till ordinarie verksamhet. När det gäller programverksamhet, dvs sådant som föreläsningar och publika författarbesök, är projektmedel nödvändiga eftersom det inte finns i bibliotekens ordinarie budget.

En mindre organisation skulle få svårare att omvärldsbevaka, och att söka, genomföra och redovisa projekt, vilket skulle ge dubbelt sämre ekonomiska förutsättningar. Biblioteksverksamheten har de åtta åren mellan åren 2018 och 2025 beviljats och förbrukat statliga projektmedel i storleksordningen 4,7 miljoner kronor, varav cirka 325 000 kronor utgörs av Kulturrådets så kallade inköpsstöd (50 tkr/år) som försvinner direkt om den egna budgeten minskas.

Avslutande ord och frågeställningar inför en eventuell fortsättning

Det är klart att en annan typ av biblioteksverksamhet är möjlig. Lägre servicenivå till lägre kostnader går att åstadkomma. Men hela verksamheten skulle förändras i grunden om två av tre fysiska folkbibliotek läggs ner, och det är helt oöverskådligt idag vilka konsekvenserna skulle bli. Ett eventuellt beslut om nedläggning måste föregås av en större utredning av effekter, och där krävs tid och verktyg utöver det som går att frambringa idag.

Observera: bibliotekspersonalen har mötts av många frågor och starkt stöd från användarna sedan utredningen aviserades, men i denna första delrapport har ingen formaliserad inhämtning av åsikter gjorts utanför verksamheten. En eventuell fortsatt utredning behöver därmed också innefatta en strukturerad analys ur användarnas perspektiv.

Ett axplock av frågor som en fortsatt utredning skulle behöva besvara:

När färre huvuden ska hantera de nödvändiga övergripande arbetsuppgifterna, hur mycket service måste strykas för att det överhuvudtaget ska hålla ihop?

Hur får man till rimliga tjänster? Vilka kompetenser blir kvar i gruppen om några sägs upp?
Hur fördelar man arbetet geografiskt och praktiskt?

Hur ska man kompensera för de folkbibliotek som läggs ner? Är filialer en möjlighet, eller biblioteksbuskar i större skala?

Om biblioteket i Bräcke försvinner, hur ska arbetsplatsen receptionen fungera på egen hand? Vilka konsekvenser får en förändring för de verksamheter i kommunhuset som är beroende av receptionen som kontaktyta mellan handläggare och medborgare?

Den enskilt största besparingen på papperet är såklart att lämna Folkets hus i Bräcke, men det finns inga lokaler för skolbiblioteket idag, hur löser man det?

Hur mycket måste man begränsa skolans tillgänglighet till skolbiblioteken? Hur kommer skolresultaten påverkas av att lärarna får sämre förutsättningar för att använda skolbibliotekets resurser? Hur kommer barnens skoltid och fritid att påverkas?

Folkbiblioteket är en grundläggande samhällsservice med många olika delar: hur påverkas de orter som mister sitt fysiska bibliotek? Och hur påverkas alla de människor som idag använder biblioteket, både av lust och av nöd?

För biblioteksverksamheten i Bräcke kommun:

//Anna Lundström, kulturchef

